लिङ्गे स्थाने पञ्च एकस्मिन् हस्ते दश उभयोः सप्त दत्तादि। एतासां संख्यानां दशादुत्तराधिक्यं गन्धाद्यनुसारेणानुरूप्य व्यवस्थेयम्। वामहस्ते दशदानानन्तरं तत्पृष्ठे षड्दानमाह हारीतः "दश मध्ये च षट् पृष्ठे इति"। यमदक्षौ "तिस्रस्तु मृत्तिका देयाः कृत्वा नखविशोधनम्। तिस्रस्तु पादयोर्देयाः शुद्धिकामेन नित्यशः"। नखशोधनं तत्पादिना नखान्तर्मलशोधनम्, तिस्र इति हस्तयोरिति शेषः। पादप्रक्षालनं कांस्ये न कर्त्तव्यमित्याह विष्णुधर्मोत्तरम् "दर्भैर्न मार्जयेत् पादौ न च कांस्येन धावयेत्"। दक्षः "लिङ्गे तत्र समाख्याता त्रिपर्वी पूर्यते यथा। अर्द्धप्रसृतिमात्रा तु प्रथमा मृत्तिका स्मृता। द्वितीया च तृतीया च तदर्द्धा प्रकीर्त्तिता"। यदा तु उक्तप्रमाणया मृदा गन्धलेपक्षयो न भवति तदा अधिकयापि कर्त्तव्यम्। "गन्धलेपक्षयकरं शौचं कुर्यादतन्द्रितः" इति याज्ञवल्क्यात्। गुदादेस्तत्र परिमाणमाह यमः "मृत्तिका तु सुसंहिता त्रिपर्वी पूर्यते यथा"। त्रिपर्वी तर्जनीमध्यमानामिकानामग्रमयम्। मूलमात्रेति स्मृतिः "एकां लिङ्गे मृदं दद्यात् वामहस्ते तु मूलमयम्। उभयोर्हस्तयोर्द्वे च मूलशौचं प्रकीर्त्तितम्"। ब्रह्मपुराणे "पादयोर्द्वे गृहीत्वा च सुप्रक्षालितपाणिभान्। द्विराचम्य ततः शुद्धः स्मृत्वा विष्णुं सनातनम्"। पादयोर्द्वे एकैका। इदं मूत्रोत्सर्गे, पुरीषोत्सर्गे तिस्रस्तां विधानात्। दक्षः "यथोदितं दिवा शौचं अर्द्धं रात्रौ विधीयते। आतुरे तु तदर्द्धं स्यात्तदर्द्धं तु पथि स्मृतम्"। यथोक्तकरणाशक्तावेवेदं न तु निशादिपुरस्कारेणैव वाक्यस्याप्रदर्शनापत्तेः। आपस्तम्बः "पथि पादस्तु विप्रेव आर्त्तः कुर्याद् यथाबलम्"। एतयोर्विरोध आर्त्तानार्त्तभ्यां परिहरणीयः। दक्षबौधायनौ "देशं कालं तथात्मानं द्रव्यं द्रव्यमयोजनम्। उपपत्तिमवस्थां च ज्ञात्वा शौचं प्रकल्पयेत्"। ब्रह्मपुराणे "न यावदुपनीयेत द्विजः शूद्रस्तथाङ्गना। गन्धलेपक्षयकरं शौचं तेषां विधीयते। प्रमाणं शौचसंख्या वा न गिरैरुपदिश्यते। यावत् शुद्धिं न पश्येत तावत् शौचं समाचरेत्। न्यूनाधिकं न कर्त्तव्यं शौचं शुद्धिमभीप्सता। प्रायश्चित्तं प्रकुर्वीत विहिताविक्रमे जने। शौचाचारविहीनस्य समस्ता निष्फलाः क्रियाः"। गन्धलेपक्षये त्वधिकं न कर्त्तव्यं याज्ञवल्क्यविरोधात्। गन्धलेपाक्षये त्वधिकमपि याज्ञवल्क्यवचनमनुपनीतादिपरं वा। व्याघ्रपादः "शौचन्तु द्विविधं प्रोक्तं बाह्यमभ्यन्तरन्तथा। मृज्जलाभ्यां कृतं बाह्यं भावशुद्धिस्तथान्तरम्। गङ्गातोयेन शतकुम्भेन सङ्गारेण नगोपमैः। आस्यैः स्नातस्तथैव भावदुष्टो न शुद्ध्यति"। स्मृतिः "धावन्तस्तु प्रमत्तस्तु मूत्रोच्चारस्तथा। भुञ्जानमाचमनार्हस्तु नास्तिकं नाभिवादयेत्। जन्मप्रभृति यत्किञ्चित् चेतसा धर्ममाचरेत्। सर्वं तद्भस्मतां याति एकहस्ताभिवादनात्"। कश्यपस्मृतिः "यस्मिन् स्थाने कृतं शौचं वारिणा तद्विशोधयेत्। न शुद्धिस्तु भवेत्तस्य मृत्तिकां यो न शोधयेत्"। शौचानन्तरं हारीतः "गोमयेन मृदा वा कमण्डलुं प्रक्षाल्य पूर्ववदुपस्पृश्य आदित्यं सोममग्निं वा वीक्षेत" इति। अत्र मार्जनानन्तरं क्षालनमन्यत्र तथा दर्शनात्। आचमनानन्तरं सूर्यादिदर्शनं यथारुच्यम्"।

शौट गर्वे भ्वा॰पर॰ अक॰ सेट्। शौटति अशौटीत्। ऋदित् चङि न वृद्धिः। [त्रि॰ वि॰कौ॰]

शौटीर पु॰ शौट-ईरन्। १त्यागिनि २वीरे च ३गर्वान्विते

शौटीर्य्य न॰ शौटीरस्य वीरस्य भावः ष्यञ्। १वीर्य्ये २पराक्रमे ३गर्वे च। [शौडति अशौडीत्।

शौड गर्वे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् ऋदित् चङि न वृद्धिः।

शौण्ड त्रि॰ शुण्डायां सुरायामभिरतः अण्। १मद्ये अमरः। २दक्षे च "सप्तमी शौण्डैः" पा॰। ७त॰। दानशौण्डादयः।

शौण्डिक पु॰ शुण्डा सुरा पण्यमस्य ठक्। १मद्यविक्रेतरि २जातिभेदे पुंस्त्री अमरः स्त्रियां ङीष्। "ततो गान्धिककन्यायां वैश्यादेव शौण्डिकः" पराशरपद्धतिः।

शौण्डिन् त्रि॰ शुण्डा सुरैव अण् शौण्डं तत्पण्यमस्यास्य इनि। शौण्डिके शब्दर॰।

शौण्डी स्त्री शुण्डा करिकरस्तदाकारः अस्त्यस्या अण् गौरा॰ ङीष्। १पथ्ये २गजपिप्पल्याञ्च पिचः।

शौण्डीर पु॰ शुण्डा गर्वोऽस्त्यस्य ईरन् स्वार्थे अण्। गर्वान्विते त्रि॰ धरणयः।

शौद्र पुंस्त्री शूद्रायां द्विजातिभिर्जातायां भवः अण्। शूद्रायां पुत्रमध्ये शूद्राजाते द्विजातिपुत्रभेदे पारशवादौ जटा॰। स्त्रियां ङीप्। शूद्रमर्हति यत्। २शूद्रमस्त्यस्मिन् त्रि॰।

शौद्रदनि पु॰ शूद्रादनस्यापत्यम् इञ्। वीरसूनिभेदे अमरः

शौधिका स्त्री शोधः शोधनं मलविरेकस्तस्मै हितः ठक्। रक्तकङ्गी हेमच॰।